

DOLMÁNYOS ISTVÁN: A MAGYAR PARLAMENTI ELLENZÉK TÖRTÉNETÉBŐL (1901—1904)*

TÓTH EDE

A dualizmus korát csupán a felszabadulás óta kezdik a történetírás tudományos módszereivel feldolgozni. A felszabadulás előtt mint a történeti forrásanyagához hozzáférhetetlen korszakot nem tekintették a történetírás számára megközelíthetőnek. Csupán néhány igényes publicisztikai jellegű kortörténeti vázlat jelent meg. E történetírói számvetések a Tanácsköztársaság vérbefojtása után kialakuló ún. keresztény kurzus igazolását szolgálták (Szekfű Gyula: Három nemzedék, Gratz Gusztáv: Dualizmus kora). Ezek a művek mind szemléletükben, mind eredményeikben elavultak.

A dualizmus korának marxista szemléletű történeti feldolgozása a Horthy korszak szellemtörténeti iskolája, ultramontán, Habsburg-barát ellenforradalmi világszemlélete elleni harcban kezdődött (Mód Aladár: 400 év. Révai József tanulmányai) s a felszabadulás után teljesedett ki, számos vonatkozásban, épp a források feltáratlansága, a nem kielégítő számú részletkutatás miatt, az elért eredmények ellenére is, csupán a kezdet kezdetén tart. Így a kutatók, de a szélesebb olvasótábor számára is esemény számba megy egy-egy nagyobb lélekzetű, alapkutatásra épülő tanulmány megjelenése.

Dolmányos István tanulmánya igéretes bevezetője egy, az előszóban bejelentett monográfiának, amely a Wekerle Sándor-féle koalíciós kormány történetét (1906—1910) dolgozza majd fel. Az előszóban szerző jogosan ítéli el a helytelen felfogást, amely szerint a szocializmus építésének időszakában a dualizmus kori polgári pártok történetét kutatni és részletekbe menően feldolgozni haszontalan. Lenin a polgári pártok belső ellentéteinek lebecsülését a forradalmi válság érlelődését előmozdító tényezők közt „visszájára fordított mensevizmusnak” nevezte. Helyesen utal szerző arra is, hogy történelmileg a dualizmus kora közel van hozzánk, számos mai gazdasági és politikai probléma a dualizmus korára nyúlik vissza, a mai szocializmust építő embernek is meg kell küzdenie a dualista rendszer örökségének maradványaival. Ebből a szempontból is jelentős a marxista történészek feltáró jellegű kutatási eredményének közlése.

A bevezetés a kiegyezéstől a századfordulóig tekinti át a polgári politikai pártok útját. A további fejezetek a XX. szd. eleji parlamenti pártviszonyok gyors egymásutáni változásait mutatják be, amelyek az ellenzék megerősödé-

* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1963. 435 o.

séhez és a kormánypárt belső bomlásához vezettek, amelyeknek végeredményeként már a kormány erős kéz politikája sem képes a politikai válságot megakadályozni. Az ellenzéki többség kialakulása azonban nem a polgári demokratikus program kiteljesedésének jegyében következik be, hanem megmarad az osztrák—magyar finánc-tőke és a magyar nagybirtokosok, közép és kispolgárság gazdasági-politikai ellentétének síkján. A parlamenti ellenzéki csoportok koalíciója fokozatos elvi kompromisszumok útján alakul ki. A Függetlenségi Párt két frakciója egyaránt eltávolodik alapító programjától és a függetlenségi követeléseket tartalmilag az „agrárius”-nagybirtokosok követeléseivel tölti meg. A Szabadelvű Párt belső ellentéteit és felbomlását az „agrárius”-nagybirtokos és a finánc-tőkés-„merkantil” ellentétek kibontakozása indítja el. A kormánypárt e két csoportja, amely több kisebb frakcióra tagolódik, taktikailag a demokrácia vagy nemzeti érdek jelszavaival fedi osztályérdekeit a tömegek előtt, a „merkantilisták” végül is az erős kéz Tisza István-féle módszereivel keresnek kiutat, ezzel szemben a függetlenségi demagógiát a liberalizmus látszatával társító „agráriusok” a függetlenségekhez csatlakozva igyekeznek érdekeiket érvényesíteni.

A koalíció kialakulásától kezdve nélkülözi a Szociáldemokrata Párttal való őszinte együttműködés szándékát, a függetlenségi céger mögött az „agrárius”-nagybirtokos politikusok játszanak döntő szerepet.

A tanulmány érdeme a parlamenti politikai csoportosulások apró szakaszokra bontott feltérképezése, az egyes politikai csoportok magatartásának értékelése, elemzése. A részletvizsgálatok sorozatából álló tanulmány nem jut el a parlamenti pártcsoportok fejlődésének ismertetésén túllépő átfogó korrajzhoz. A tanulmány olvasása közben a parlament és pártkeretek falai között tájékozódik az olvasó, a valóságban sokkal viharosabb, színesebb társadalmi-politikai élet csak a parlamenti vitákon, az úri politikusok zárt körein átszűrten érzékelhető. Szerző igyekszik elkerülni a polgári publicisztika sematizáló, a konkrét anyagot felületes nagyvonalúsággal kezelő hagyományát. A parlamenti viták és politikai szónoklatok tartalmi elemzésén keresztül mutatja meg a polgári politikusok hazug következtelenségeit osztályérdekeik védelmében. A tanulmány épp ebben újszerű és az olvasó számára meghökkenítő olvasmány. Műfajilag épp ezzel emelkedik ki a parlamenti küzdelmek történetét tárgyaló irodalomból, amelyet akarva-akaratlanul is a mikszáthi megbocsájtó humor, az osztályérdekeket takargató glorifikáció jellemzett. Dolmányos tanulmánya ebből a szempontból új utat jelöl, az osztályharcos alapon álló kiméletlen tárgyilagosság útját, mely nem valamilyen előre kialakított történelmi koncepció bizonyítása érdekében emeli ki alkalmoszerű csoportosításban a tényeket, leleplező adatokat a parlamenti vitákból, hanem a viták anyagát a parlamenti események lényeges mozzanatainak hangsúlyozása érdekében szelektálja. Mindez igen meggyőzővé hitelessé teszi Szerző megállapításait.